

PREDGOVOR

U ovoj knjizi okupljeni su radovi o hrvatskoj poeziji nastali u duljem vremenskom razmaku i najvećim su dijelom nastali kao naknadna razrada izlaganja na domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima. Od objavljivanja prvih, koji se bave fenomenom specifična oblikovanja tekstualnoga vremena („Počeci simultanizma u hrvatskom pjesništvu“, „Šimićev simultanizam u teoriji i praksi“) pa do sasvim recentnih radova o Ujeviću („Svjetskopovijesne projekcije i dijagnoze u Ujevićevu pjesništvu“ i „Ujevićeva obrana poezijom“) koji se bave širim problemima modernističke estetike, proteklo je gotovo petnaest godina, što je u stručnom pogledu – a i u životnom, dodao bih – pristojan vremenski raspon. Kako se radovi u knjizi donose načelno neizmijenjeni u odnosu na izdanja u kojem su objavljeni u zbornicima – ujednačen je način navođenja izvora i unesene su neke neophodne izmjene – čitatelj knjige zasigurno će uočiti stanovite razlike u stilu, kutu promatranja i širini pristupa pojedinim pojavama (premda to naravno ovisi i o samu problemu koji se nalazi u središtu pozornosti), a koje proistječu iz prirodnih promjena što se tiču izmijenjena književnoznanstvenoga konteksta. Susreti s novom stručnom literaturom, novom terminologijom i pojmovnim aparatom, novim pogledima na (poetski) tekst, interesi za nove događaje na književnoj sceni i pokušaj da se oni osvijetle na ponešto drugačiji način u odnosu na dosadašnja kritička razmatranja, sve je to u pojedinim periodima postavljalo kontinuirani izazov da se pojedinim etapama modernoga hrvatskog pjesništva različito analitički pristupi.

Ipak, kao što je jasno već iz naslova, a i iz prethodno rečenoga, tematski interes ovih jedanaest radova kreće se duž intencionalno neprecizno i rahlo definiranih periodizacijskih odrednica „moderni-

zam“ i „avangarda“. Dok se u starijim i gore već spomenutim radovima granice u konturama ocrtavaju s donjega vremenskog praga, do tle se u novijima („Popularno u elitnom“ i „Žanrovski aspekti ‘stvarnosnog’ pjesništva i pitanja njegova teorijskog određenja“) one ukazuju s gornje strane, pri čemu se novija pojava kao što je dominacija naracije u stihu s kraja prošloga stoljeća i početka ovoga shvaća kao rezultat, odnosno kao još jedna legitimna književnopovijesna inačica među mnogim latentnim strujama bogatoga modernističkoga nasljeđa. Između tih „krajnosti“ situirani su radovi koji se bave uglavnom konsenzualno prihvaćenim kanonom hrvatskoga poetskog modernizma (Polić Kamov, Ujević, Krleža, A. B. Šimić, I. G. Kovačić). Iako se teorijska problematika dinamike i karaktera književne povijesti nije nametala kao središnje pitanje u ovim studijama, tamo gdje je bilo potrebno, nastojalo se razjasniti moje davno usvojeno stajalište kako nije posrijedi ni linearan ni zatvoren ni teleološki usmjeren tok. S druge strane, modernizam nije shvaćen ni tipološki ni atemporalno, nego kao kompleks eksplozivnih kulturnih procesa među kojima onaj poetski nije ni najmanje vidljiv ni najmanje važan pa je najvjerojatnije i formativan u dinamizaciji književnopovijesnoga života. Ti su procesi zgusnuti i istaknuti u konkretnom povijesnom trenutku i – kao što je temeljito verificirano u književnoj historiografiji – kulminiraju u posljednjoj trećini devetnaestoga i prvoj trećini dvadesetoga stoljeća, a u našoj sredini uslijed manjka velikih kulturnih središta i, općenito, nižega stupnja civilizacijskoga moderniteta slični se tokovi uspostavljaju s nekoliko desetljeća „zakašnjenja“, ali se, u pojedinim opusima, ubrzanom recepcijom pojedine etape ubrzano prelaze. Zato se neprestano podrazumijevalo neizbježno preklapanje pojedinih formacijskih dionica i supostojanje raznorodnih poetičkih usmjerenja, odnosno egzistencija ritmova različita trajanja, „raznodobnosti u istodobnom“ i, konačno, uračunavala mogućnost književnoga teksta da u svakom trenutku prizove (ne)očekivane prethodnike iz tradicije te ih više ili manje na osеbujan način uključi u intertekstualni dijalog. Jednako tako, eksperimentalne strategije koje su u vrijeme ubrzana modernističkog hoda dosegnute da bi potom bile prevladane ostale su trajnim mogućnostima književnoga pisma budućnosti, ali je izmijenjen kontekst, jasno, vodio njihovoj resemantizaciji, bilo da je ona išla u pravcu dalj-

nje dinamike, bilo da je iskorištena kao još jedan od elemenata iz kojih se grade poetike koje sadrže u sebi i moment regresije.

Ma koliko se pojedine studije odvajale širinom i pravcem istraživanja, pa su neke posvećene jednom tekstu („Žanrovski paradoksi u Kovačićevoj *Jami*“, „Ridokosi Mesije’ u svjetlu moderne poeme“) ili zbirci („Ambivalentni glasovi Kamovljeve *Psovke*“), dok se neke bave dijelovima opusa ili njegovim pretpostavkama („Svjetskopovijesne projekcije i dijagnoze u Ujevićevu pjesništvu“, „Formiranje Ujevićeva slobodnog stiha“), redovito se nastojalo preko teksta ocrtati relevantan kontekst, a ne obrnuto. On je najčešće orijentiran imanentno, što će reći da se drži terena tradicionalne književne povijesti, ali se, kad je bilo potrebno, širio prema kulturnoj povijesti, medijskom okruženju, tržišnim uvjetima ili okolnostima koje utječu na vidljivost autora i opusa u književnom polju. Koliko se u tome uspjelo, neka prosudi čitatelj.

Takvo je, u suvremenim književnoznanstvenim trendovima relativno ograničeno čitanje, ovdje izvedeno iz nekoliko razloga od kojih se najvažniji tiče stanja na domaćoj znanstvenoj sceni. Ona i dalje – ili sve više – prema mojoj prosudbi, obiluje, arbitrarnim pripisivanjem kontekstualnih, osobito biografističkih uzroka u objašnjenju oblika i smisla književnoga teksta pa se višak pažnje sa samih tekstualnih činjenica odlijeva u sporedne rukavce, u najgorim slučajevima često i po cijenu potpuna neuvažavanja ili nerazumijevanja onoga što doista stoji na stranicama zbirke, romana, drame ili eseja. Stvari su još osjetljivije kad je posrijedi literarni rod u kojemu riječi (pa čak i fonemi i morfemi, ili pak slogovi i naglasci) imaju „povlašten“, u svakom slučaju specifičan status koji se u većini tekstova drugačije naravi uglavnom može zanemariti bez krupnijih posljedica. Stihovna forma, njezin ustroj i semantika, bila je predmetom mojih prethodnih knjiga, *Rastućim skladom* i *Počeci slobodnoga stiha*. Ovdje ta tematika (osim u članku o Ujevićevu stihu) ima pozadinsku, no nipošto nebitnu ulogu. Zanemarivanjem uloge stiha u tekstovima koji su bez ostatka stihovani koliko je problematično, toliko je u posljednjih nekoliko desetljeća učestalo. Zbog toga je dosta energije u ovim studijama uloženo da se neadekvatna čitanja dopune, izmijene ili, ako je to bilo nužno, potpuno dezavuiraju. Usprkos

tome, ton knjige nije primarno polemički, premda se na mnogim mjestima iz već spomenutih razloga njemu počesto približava.

Otuda su i žanrovska pitanja dobila popriličan prostor u mnogima od ovih radova. Kao najbliži krovni pojam, shvaćen kao književnoj publici relativno jasan, ali otvoren komunikacijski okvir, žanr je početna točka razumijevanja, a u nekim slučajevima i *sine qua non* svakoga ozbiljnijeg pristupa slojevima teksta koji se ne nadaju iz neposrednog iskaza. Dublje propitivanje i istraživanje žanrovskih svojstava pokazalo se osobito važnim u radovima posvećenim poemima (Kovačićevoj *Jami* i Ujevićevim „Ridokosim Mesijama“) oko koje još uvijek postoje brojne nejasnoće u stručnoj literaturi, a vrijedno je bilo razmotriti i odnos narativne, „stvarnosne“ poezije prema lirskom dijelu suvremenoga književnoga polja, ali i prema susjednim kratkim proznim vrstama, pri čemu se upravo relacijska vrijednost žanra pokazala kao plodno polazište za odlučujuće distinkcije.

Tema „Ujević“ je upadljivo najviše zastupljena i izdvaja se kao zaseban podskup u okviru širega istraživačkog interesa iskazana u ovoj knjizi. S jedne strane, Ujevićev opus, i poetski i esejistički – ne treba posebno ni obrazlagati – za svakoga je proučavatelja hrvatske poezije ključno uporište, stalni izazov i mjesto kušnje, kvaliteta kojoj se iznova vraćamo, pa je tako i u mom konkretnom slučaju te ne vjerujem kako će ovim četirima tekstovima moji kritički susreti s Ujevićevim djelom biti dovršeni. S druge strane, proteklih nekoliko godina o Ujeviću je održan niz znanstvenih skupova kojima je cilj bio revalorizirati one aspekte pjesnikova opusa koji u starijim čitanjima nisu dobili dovoljno prostora – ni uvažavanja – a svako zaslužuju kritičko i književnopovijesno preispitivanje i prevrednovanje. Upravo s tom namjerom napisana su sva četiri teksta koji odreda računaju s manje poznatom slikom „najpoznatijega“ od svih naših pjesnika i inzistiraju na tome da djelo koje nam se čini blisko krije još mnoge neprepoznate slojeve, a katkada se doima da je cijeli jedan dio opusa još uvijek *terra incognita*, barem u općoj javnoj predodžbi. Nadam se da će taj jaz između Ujevića kojega znamo naizust i onoga kojega tek otkrivamo nakon ovih radova biti nešto manji.

Sve to u određenoj mjeri vrijedi i za ove pokušaje u cjelini. Kad govorimo o našoj modernoj poeziji – a jedanaest studija sabranih ovdje prikazuju tek njezin manji iako reprezentativan dio – mislim da se može s priličnom sigurnošću konstatirati da je ta poezija u mnogim desetljećima kvalitativni vrhunac hrvatske književnosti tako da je svaki prilog njezinu proučavanju i boljem poznavanju u sredini koja nema mnogo raspoloživih znanstvenika na tom području vrijedan napora. Ako se ove studije uklapaju u taj nezavršeni projekt i čine pokoji korak naprijed u tom pravcu, zadaća će knjige biti ispunjena.